

Голові разової спеціалізованої
вченої ради
в Національному університеті
«Одеська політехніка»
доктору економічних наук,
професору
Філіппову В.Ю.

РЕЦЕНЗІЯ

офіційного рецензента, кандидата економічних наук, доцента, доцентки кафедри менеджменту Навчально-наукового інституту економіки та менеджменту Національного університету «Одеська політехніка» Чернишової Лілії Іванівни на дисертацію Джахан Фавзі Салем Ісмаїла «Стратегічні засади управління конкурентоспроможністю підприємницьких структур в умовах постіндустріальної трансформації соціально-економічних відносин», подану до захисту в разову спеціалізовану вчену раду Національного університету «Одеська політехніка» на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 07 – Управління та адміністрування за спеціальністю 076 – Підприємництво та торгівля.

1. Актуальність теми дисертації

Динамічна трансформація української економіки характеризується швидкими змінами в підприємницьких структурах, які виконують критично важливу роль у забезпеченні економічного розвитку, інноваційного прогресу і соціальної стабільності в країні. З огляду на це вони виступають стратегічно важливими елементами національної політики і потребують глибокого аналізу їх діяльності, адаптації до нових умов глобалізації і ринкових вимог.

Проте, в умовах конкуренції, інтенсивного розвитку технологій та способів організації суспільства забезпечення ефективного функціонування підприємницьких структур стає значним викликом. Потрібні найсучасніші та інноваційні управлінські рішення для оптимізації бізнес-процесів, створення додаткової вартості, зростання виробництва та випуску конкурентоспроможної продукції задля забезпечення безпеки бізнесу, особливо в умовах обмежених ресурсів та можливостей в умовах невизначеності. Допущені помилки в цій сфері можуть призвести як до втрати капіталовкладень, так й до погіршення іміджу в ринковому середовищі. В цьому контексті в умовах постіндустріальної трансформації соціально-економічних відносин стратегічне управління конкурентоспроможністю підприємницьких структур *стає актуальним завданням, яке потребує негайного вирішення*. Виявляється необхідним створення такої концепції управління конкурентоспроможністю підприємницьких структур, яка б передбачала зміцнення їх стратегічних можливостей, виробничих потужностей, людського потенціалу, сприяла

ефективному управлінню подальшим розвитком в умовах трансформації соціально-економічних структур.

Саме тому дослідження, спрямоване на удосконалення теоретичних та методичних засад формування та використання стратегічного інструментарію управління конкурентоспроможністю підприємницьких структур є *актуальним та відповідає потребам сучасності та має важливе значення для підвищення ефективності стратегічного управління в підприємницькому середовищі.*

2. Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій

Обґрунтованість результатів роботи підтверджує використання сукупності методів дослідження. Для досягнення цілей дослідження були застосовані *сучасні наукові підходи та методи.* Зокрема, вивчення теоретичних засад стратегічного управління конкурентоспроможністю підприємницьких структур, його термінологію здійснено методами систематизації та емпіричного дослідження, діалектичного і порівняльного аналізу; розкриття типологізації викликів, трендів, наслідків постіндустріальної трансформації соціально-економічних відносин – за допомогою класифікаційно-аналітичного, статистичного та порівняльного аналізу. При дослідженні змін потреб стратегічного управління підприємницьких структур використані методи експертних оцінок, деталізації та синтезу. Розробка моделей та інструментарію, а також компетентнісного базису стратегування конкурентоспроможності підприємницьких структур в постіндустріальної трансформації соціально-економічних відносин проведена за допомогою логіко-структурного моделювання. Методи контент-аналізу, кібінетно-польових досліджень використані для дослідження релокації підприємницьких структур як чиннику впливу та виклик їх конкурентоспроможності, а метод логічної структуризації використано для структурування та узагальнення результатів дослідження.

Логіку роботи забезпечує відповідність її меті всіх сформульованих завдань. *Мета роботи* полягає у розробленні та обґрунтуванні теоретичних положень, методичних підходів і рекомендацій щодо формування стратегічних засад управління конкурентоспроможністю підприємницьких структур в умовах постіндустріальної трансформації соціально-економічних відносин за ознаками інклюзивності, інноваційності та соціальної відповідальності. Її досягнене шляхом виконання таких завдань як:

- розкрити конкурентоспроможність підприємницьких структур як об'єкт стратегічного управління через ретроспективні зміни теорії та уточнити рольові зміни функціоналу, чинники впливу;

- надати структурно-змістовну характеристику стратегічного управління конкурентоспроможністю підприємницьких структур в контексті інклюзивності, інноваційності, соціальної відповідальності;

– типологізувати виклики, тренди та наслідки постіндустріальної трансформації соціально-економічних відносин, обґрунтувати їх вплив на підприємницькі структури;

– обґрунтувати релокацію підприємницьких структур як чинник впливу та виклик їх конкурентоспроможності, виокремити тенденції змін конкурентних стратегій та потреб стратегічного управління підприємницьких структур;

– запропонувати та обґрунтувати моделі та інструментарій стратегування конкурентоспроможністю підприємницьких структур;

– розробити науково-методичні рекомендації та аналітичний інструментарій стратегування конкурентоспроможністю релокованих підприємницьких структур;

– розробити компетентнісний базис стратегування конкурентоспроможності підприємницьких структур за критеріями інклюзивності, інноваційності та соціальної відповідальності в постіндустріальної трансформації соціально-економічних відносин.

Також логіку забезпечує відповідність об'єкту дослідження його предмету. *Об'єктом дослідження* виступив процес формування стратегічного підґрунтя управління конкурентоспроможністю підприємницьких структур в умовах постіндустріальної трансформації соціально-економічних відносин, а *його предметом* – сукупність теоретико-методичних та прикладних аспектів управління конкурентоспроможністю підприємницьких структур в умовах постіндустріальної трансформації соціально-економічних відносин в частині змін стратегій розвитку підприємницьких структур та процесу стратегування їх конкурентоспроможності за ознаками інклюзивності, інноваційності та соціальної відповідальності.

3. Основні наукові результати дисертації

Основні наукові результати, отримані автором, які розкривають сутність та підтверджують доцільність дисертаційної роботи, полягають у такому:

1. Доповнене структурно-змістовну характеристику стратегічного управління конкурентоспроможністю підприємницьких структур шляхом: надання ознак інклюзивності, інноваційності, соціальної відповідальності, які взаємодоповнюють один одного і сприяють створенню стійкої конкурентної переваги; обґрунтування цих ознак теоретичним базисом інтеграційного соціально відповідального інклюзивно-інноваційного підходу до стратегічного управління підприємницькими структурами, у т.ч. релокованих; структурування порядку його застосування;

2. Розвинене наукові засади постіндустріальної трансформації соціально-економічних відносин в частині визначення її сутності, типологізації та характеристики ключових напрямків, типів змін, викликів, трендів та їх наслідків, обґрунтування їх впливу на підприємницькі

структури та необхідності інновацій, інклюзивності стратегічного управлінського впливу, збалансованості соціальної відповідальності;

3. Удосконалено наукове обґрунтування напрямків підтримки релокації підприємницьких структур за рахунок її характеристики як чиннику впливу та виклику їх конкурентоспроможності, визначення фрагментарності змін конкурентних стратегій та розробки дев'ятох напрямків потреб стратегічного управління підприємницьких структур;

4. Розроблено концептуальні моделі та інструментарій стратегічного управління конкурентоспроможністю підприємницьких структур, що враховують інклюзивність управлінського впливу, інноваційність технологій та управлінських рішень, соціальну відповідальність бізнесу. Йдеться про:

а) змістовну модель та принципову схему стратегування конкурентоспроможності підприємницької структури зі структурованим простором стратегування, взаємодією елементів окремих просторів спільного середовища;

б) методичний підхід та інструментарій кількісного визначення інтегративної конкурентоспроможності підприємницьких структур;

5. Удосконалено методичні підходи та аналітичний інструментарій стратегування конкурентоспроможністю релокованих підприємницьких структур в частині розроблення:

а) набору інструментів стратегування для оцінки інклюзивності управлінського впливу, інноваційності управлінських рішень та технологій, а також соціальної відповідальності; б) критеріїв та показників оцінювання цих ознак-характеристик, процесу їх кількісного розрахунку;

б) стратегічної карти інтегративної конкурентоспроможності релокованої підприємницької структури, формат якої враховує особливості релокації підприємницьких структур (необхідність відновлення ринкових позицій, організаційних процесів та відновлення співпраці з ключовими стейкхолдерами після важких умов форс-мажору).

4. Достовірність результатів, повнота відображення висновків і пропозицій дисертації в опублікованих автором роботах

Наукові положення, висновки й рекомендації, сформульовані у дисертації, є достовірними. Достовірність забезпечується використанням:

– значного обсягу використаних джерел (147 найменувань), що мають зв'язок прямо чи опосередковано до теми дисертації та новітніх положень науки і праць вітчизняних і зарубіжних науковців, фахівців-практиків;

– даних Державної служби статистики України, чинного законодавства і нормативно-правових актів, відкритих джерел (аналітичних оглядів, монографій, дисертацій, наукових статей, офіційних вебсайтів, матеріалів наукових конференцій та інших публікацій); звітності підприємств, результатів власних досліджень; сучасних методів досліджень;

– апробацією отриманих результатів на наукових конференціях.

Основні положення дисертації у повній мірі відображують 9 наукових праць: 2 розділи у колективних монографіях, 3 статті у фахових виданнях

України; 4 тези доповідей на наукових конференціях. Загальний обсяг публікацій складає 6,07 д.а., з яких 3,44 д.а. належать особисто автору. Вимоги щодо кількості публікацій у спеціалізованих виданнях повністю виконано.

Наукові результати, які наведені у дисертації та публікаціях, одержані автором самостійно. Вони повною мірою відображають основні результати дисертації, а за критеріями кількості і якості надають авторові право публічного захисту дисертації.

5. Практичне значення результатів дослідження

Практичне значення отриманих результатів полягає у розробці науково обґрунтованих і методично завершених рекомендацій щодо стратегічного управління конкурентоспроможністю підприємницьких структур та впровадження аналітичного інструментарію стратегування конкурентоспроможністю релокованих підприємницьких структур за ознаками інклюзивності, інноваційності та соціальної відповідальності в умовах постіндустріальної трансформації соціально-економічних відносин. Ці рекомендації, а також рекомендації з оцінювання результативності впливу прийняті до впровадження ТОВ Поліпласт (довідка № 1/12 від 12.12.2023 р.), БФ «Каритас Одеса» УГКЦ (довідка №2456 від 12.04.2024 р.). Окрім цього, результати дисертації використано у навчальному процесі Національного університету «Одеська політехніка» МОН України при підготовці навчально-методичних матеріалів з дисциплін «Проблеми, тенденції розвитку та наукові дослідження у сфері підприємництва, торгівлі та біржової діяльності», «Управління інклюзивним розвитком підприємництва» (акт впровадження від 21.02.2024 р.).

6. Академічна доброчесність

В дисертації та наукових працях, де Джахан Фавзі Салем Ісмаєілом висвітлені основні наукові результати, *жодних порушень академічної доброчесності (академічного плагіату, самоплагіату, фабрикації, фальсифікації) при підготовці рецензії не було виявлено.*

7. Дискусійні положення та зауваження до дисертації

1. Розглядаючи вплив зовнішніх суб'єктів стратегічного управління на розвиток підприємницьких структур (с. 45) цікаво було б ширше розглянути співпрацю бізнесу з науковими та освітніми інституціями.

2. У п. 2.3 під час аналізу конкурентних стратегій та змін потреб стратегічного управління підприємницьких структур (с. 132) зазначено: «...компетентностей підприємців недостатньо, щоб застосувати інклюзивність, інноваційність та соціальну відповідальність як частину стратегії розвитку підприємницької структури та її бізнесу». Необхідно пояснити, які саме компетенції сьогодні потрібні підприємцям при розробленні стратегії за кожною ознакою.

3. У п. 3.3, с. 176 доцільно було надати більш розширене тлумачення додаткової складової в розрізі управління ризиками, з якими можна стикнутися під час релокації.

4. Досліджуючи у п. 2.2 можливі особливості релокації підприємницьких структур, автор недостатньо широко аналізує критерії та індикатори успішної релокації. Це потребує додаткового обговорення.

5. У пункті 3.1, при створенні моделі організаційно-економічного механізму формування інклюзивної соціальної відповідальності автор визначає ознаки та принципи інклюзивності управлінського впливу, через відповідний організаційно-економічний механізм. Слід більш розширено обґрунтувати засоби забезпечення його формування та функціонування, що є критичним для досягнення успіху в сучасному бізнес-середовищі.

8. Загальний висновок

Дисертаційна робота Джахан Фавзі Салем Ісмаєла на тему «Стратегічні засади управління конкурентоспроможністю підприємницьких структур в умовах постіндустріальної трансформації соціально-економічних відносин» є самостійною завершеною кваліфікаційною науковою працею, виконаною на актуальну тему. За своїм змістом вона відповідає спеціальності 076 – Підприємництво та торгівля (до 16.12.2022 р. «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність» згідно таблиці відповідності окремих спеціальностей переліку галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 29 квітня 2015 року № 266 (в редакції, чинній станом на 06 липня 2021 року) (Список 1), спеціальностям, код та/або найменування яких були змінені відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 16 грудня 2022 року № 1392 «Про внесення змін до переліку галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти» (Список 2)) галузі знань 07 – Управління та адміністрування.

Результати та висновки, представлені у дисертації, мають наукову новизну, теоретичне та практичне значення та роблять певний внесок у теорію та практику стратегічного управління конкурентоспроможністю підприємницьких структур в умовах динамічних соціально-економічних відносин. Факт впровадження результатів дослідження Джахан Фавзі Салем Ісмаєла підтверджено відповідними документами, які додаються до дисертації (2 довідки та 1 акт про впровадження містяться у додатках дисертації).

Всі аспекти дисертаційної роботи, включаючи зміст, результати та висновки, презентовано чітко та обґрунтовано. Якість аргументації є належною. Рівень виконання поставленого наукового завдання та оволодіння здобувачем методологією наукової діяльності є доволі високим.

Публікації здобувача відображають основні положення дисертації. Порухень академічної доброчесності у роботі не виявлено.

Це дозволяє вважати, що дисертаційна робота Джахан Фавзі Салем Ісмаїла на тему «Стратегічні засади управління конкурентоспроможністю підприємницьких структур в умовах постіндустріальної трансформації соціально-економічних відносин», відповідає вимогам Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженому Постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44 «Про затвердження Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» зі змінами, внесеними згідно з Постановою КМ України № 341 від 21.03.2022, Постановою КМ України № 502 від 19.05.2023, та Постановою КМ України № 507 від 03.05.2024, а її автор – Джахан Фавзі Салем Ісмаїл – заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії у галузі знань 07 – Управління та адміністрування за спеціальністю 076 – Підприємництво та торгівля (до 16.12.2022 р. *«Підприємництво, торгівля та біржова діяльність» згідно таблиці відповідності окремих спеціальностей переліку галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 29 квітня 2015 року № 266 (в редакції, чинній станом на 06 липня 2021 року) (Список 1), спеціальностям, код та/або найменування яких були змінені відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 16 грудня 2022 року № 1392 «Про внесення змін до переліку галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти» (Список 2))*).

Офіційний рецензент:

кандидат економічних наук, доцент,
доцентка кафедри менеджменту
Національного університету
«Одеська політехніка»

Лілія ЧЕРНИШОВА